

ВІДНОВЛЕННЯ ТА ІННОВАЦІЇ: СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ ВРАЗЛИВИХ ГРУП НАСЕЛЕННЯ ДЕОКУПОВАНОЇ ХЕРСОНЩИНИ

У процесі підготовки даного дослідження ми переконались, що питання соціального захисту вразливих груп на деокупованій Херсонщині сьогодні потребує не лише теоретичного осмислення, а й практичних, емпіричних обґрунтованих рішень. Воєнна реальність регіону не дозволяє розглядати соціальну політику у звичних форматах: фактично кожен аспект повсякденного життя місцевих громад позначений поєднанням гуманітарних потреб, наслідків військових дій та тривалої психологічної напруги. Під час роботи в регіоні – спілкування з місцевими мешканцями, волонтерами, соціальними й адміністративними працівниками – ми неодноразово стикалися з тим, що формальні нормативні схеми просто не відповідають складності реальних ситуацій. Люди продовжують жити в умовах постійних обстрілів, обмежених ресурсів, втрати стабільних соціальних зв'язків і багаторівневих травматичних переживань, які формувались ще з часів тимчасової окупації.

Саме тому, наукова новизна дослідження полягає у запропонованому нами концепті «динамічного соціального захисту» – підході, який сформувався на основі поєднання польових спостережень, інтерв'ю та аналізу локальних управлінських рішень. Йдеться про модель, що враховує нестабільність ризиків, необхідність швидких інтервенцій та ключову роль локальних ініціатив. Традиційні схеми соціальної допомоги, орієнтовані на відновлення довоєнного статусу-кво, виявляються непридатними, натомість громади потребують адаптивних та гнучких механізмів, що одночасно забезпечують гуманітарну, психологічну та цифрову підтримку.

У межах дослідження зосереджена увага на конкретних групах, які демонструють найвищий рівень соціальної вразливості: літні люди, особи з інвалідністю, самотні батьки, багатодітні родини, мобілізовані та їхні родини, внутрішньо-переміщені особи, волонтери та жителі прифронтових сіл [3, 112]. Під час глибинних розмов часто виявлялися моменти, неочевидні у формальних звітах: наприклад, неможливість безпечно дістатися до пунктів видачі гуманітарної допомоги через зруйновані дороги чи обстріли, або дронний контроль доріг, довгий шлях до найближчого лікаря, недовіра до соціальних інституцій після досвіду окупації та відмова звертатись по допомогу навіть у критичних випадках [4, 22].

Методологічно робота ґрунтується на поєднанні якісних і кількісних підходів, але саме наративний аналіз став ключовим інструментом для виявлення повсякденних практик виживання [1, 78]. Нам доводилось документувати свідчення про те, як люди організовували побут під час обстрілів і дронних атак, які мережі взаємодопомоги працювали в умовах відсутності державних служб, як саме змінювався ритм життя після деокупації. Ці історії дозволили окреслити «білі плями» соціальної політики, які залишаються непомітними у статистиці, але визначають реальні потреби громад [2, 212].

У роботі приділено увагу й тим інноваційним практикам, які сьогодні вже впроваджуються на Херсонщині. Це, зокрема, мобільні бригади соціальної підтримки для віддалених сіл, цифрові інструменти швидкої реєстрації потреб, використання дронів для моніторингу доступності гуманітарних маршрутів, створення локальних «пунктів стійкості», де люди можуть отримати укриття, зв'язок, мінімальну медичну та психологічну допомогу. Ці рішення вивчалися як з позиції їхньої організаційної логіки, так і через особисті відгуки користувачів [3, 210].

Разом із тим, польова робота дозволила побачити і системні бар'єри: нестача кваліфікованих соціальних працівників, висока плинність кадрів у прифронтових

громадах, недостатня координація між державними й недержавними структурами, обмежені енергетичні можливості та непередбачуваність військової ситуації. Аналіз цих бар'єрів дав змогу окреслити необхідні умови для підвищення ефективності соціального захисту: зменшення бюрократичного навантаження, розширення повноважень локальних адміністрацій, інтеграцію цифрових платформ у щоденну роботу соціальних служб, а також офіційне визнання та підтримку волонтерських мереж, які залишаються ключовим ресурсом у регіоні [3, 230].

Узагальнююче проведене дослідження, ми наголошуємо, що відновлення деокупованої Херсонщини потребує нової моделі соціального захисту, здатної працювати в умовах довготривалої невизначеності. Концепт «динамічного соціального захисту», сформований на основі емпіричних даних та особистих польових спостережень, може слугувати базою для розробки нових рішень, які поєднують оперативність, психологічну підтримку, цифрові інструменти та активну участь місцевих громад. Цей підхід, на нашу думку, має потенціал бути масштабованим і для інших деокупованих територій України, формуючи оновлену модель соціальної політики в умовах війни та післявоєнного відновлення.

Література:

1. Бек У. Суспільство розвитку. На шляху до іншої модерності / пер. з нім. К. Кондратюк. Київ: Основи, 2000. 383 с.
2. Мертон Р. Соціальна теорія і соціальна структура / пер. з англ. В. Кулеба. Київ: Юніверс, 2004. 512 с.
3. Соціальна політика України: виклики воєнного часу / за ред. О.М. Балакіревої. Київ: Ін-т соціології НАН України, 2023. 248 с.
4. Стратегія відновлення та розвитку Херсонської області після деокупації. Херсон: Воєнна адміністрація Херсонської області, 2023. 54 с.